

היבטים לשוניים בפרשות מטות מסעי תשף

דקדוקי מילים וטעמים והדרכה לקורא במטות מסעי, בהפטרה ובראשון של דברים

ל ג אֹ-הַשֶּׁבַע: במלעיל. לְאָסֶר: אל"ף בשוא נח, לא בשווא נע ולא בחטף
ל ה כָּל-נִדְרֵיהֶּ: ישנם קוראים 'המקפידים' לבטא יו"ד אחר הר"ש, מנהג פסול מיסודו שאין לו
על מה להישען. נכון הדבר גם לגבי וְאֶסְרֶיהָ
ל ו שָׁמְעוּ השי"ן בקמץ קטן. וְה': אין להשמיע את האל"ף של תחילת שם ה', לקרא כאילו כתוב
'ודוני'. יִסְלַח-לָהּ: געיה ביו"ד, עם זאת הסמ"ך בשוא נח
ל י וְנִדְרֶהּ: הנר"ן בצירי וכן בהמשך בפסוק יד
ל י ג וּלְאָסֶר: הלמ"ד בשווא נח
ל י ד לְעֵנַת: הנר"ן בדגש חזק, לשון ענוי הנפש
לא ג וְיִהְיוּ: וא"ו החיבור בשווא נע
לא ו וְכִלֵּי הַקֹּדֶשׁ: כך היא ההטעמה הנכונה, בקורן ודפוסים אחרים מוטעם בטעות מונח זקף
קטון דבר המשנה את משמעות הכתוב
לא ח עַל-חַלְלֵיהֶם: החי"ת בפתח וללא געיה והלמ"ד הראשונה, על אף הקושי, בשווא נח¹
לא יב אֶל-עֲרֵבָת: געיה בעי"ן ועם זאת, הר"ש בשווא נח
לא יד מִצְבָּא: דגש חזק בצד"י והשווא הוא נע, אחרת עלול להישמע 'מצווה'
לא טו הַחַיִּיתָם: החי"ת בחירק חסר ואחריה יו"ד בחירק מלא
לא טז לְמָסֶר-מַעַל: הסמ"ך בקמץ חטוף
לא יט בַּחֲלָל: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע
לא כג וְכֹל אֲשֶׁר לֹא-יָבֵא בָאֵשׁ תִּעֲבִירוּ בְמִים: יש להאיץ מעט את קריאת
תיבת בָּאֵשׁ להסמיכה לתיבה הקודמת שהרי הטפחא הוא המפסיק העיקרי ולא התביר: וְכֹל
אֲשֶׁר לֹא-יָבֵא בָאֵשׁ - תִּעֲבִירוּ בְמִים
לא כז תִּפְשִׁי: הפ"א בשווא נע
לא כח וְהִרְמַתְּ מֶכֶס: במלרע, אין טעם נסוג אחור
לא לב בַּזָּזוּ: זי"ן ראשונה בשווא נע ולא בחטף כפי שמופיע בחלק מהדפוסים, כן הדבר גם בהמשך
בפס' כג
לא מט עֲבָדֶיךָ נִשְׂאוּ: כך היא ההטעמה ולא במונח-זקף כקורן ודומיו
לב א יַעֲזֹר: העי"ן בשווא נח וכן בפס' ג וַיַּעֲזֹר
לב ג² וּשְׁבַם: שי"ן שמאלית
לב ו תִּשְׁבוּ פָה: טעם נסוג אחור לתי"ו
לב ח בְּשִׁלְחֵי: השי"ן בקמץ קטן
לב יא לֹא-מְלֹאוּ: הלמ"ד ללא דגש ובשוא נח וכן בפסוק הבא
לב יג הָרַע: רי"ש בפתח
לב יט בָּאָה: הטעם בבי"ת מלעיל, הקורא מלרע הופך ללשון בינוני (הווה)
לב כ אֶם-תִּחְלָצוּ: מרכא בחי"ת כטעם משנה, כך הוא במדויקים
לב כד לְצִנְאֵכֶם: הנר"ן בפתח והאל"ף חטופה
לב כה עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ: אין כאן דין אתי מרחיק ועל כן היו"ד ללא דגש, כך לפי ברויאר והמדויקים
לב כו יְהִיוּ-שֵׁם: געיה ביו"ד

¹ למי שמתקשה, אפשר לקרוא בדומה ללמ"ד בדגש חזק

² פסוק זה אינו מתורגם ע"י אונקלוס בתרגומים המדויקים. התרגום המופיע בדפוסים הוא תרגום אחר

לב כז וְעִבְדִּיךָ יַעֲבֹדֶנּוּ: אין כאן דין אתי מרחיק ועל כן היר"ד ללא דגש, כך הדבר לפי ברויאר
 והמדויקים³
 לב לה וַיִּגְבְּהָהּ: היר"ד בקמץ קטן
 לב לח וְאֶת-שְׁבִמָהּ: ש"ן שמאלית
 לב לט וַיֹּרֶשׂ אֶת-הָאֲמָרִי אֲשֶׁר-בָּהּ: טעם טפחא בתיבה וַיֹּרֶשׂ
 לב מב לָהּ: ללא מפיק
 לג ג מִרְעַמְסֵס: העי"ן בשווא נח והמ"ם אחריה בשווא נע⁴
 לג ד וּבְאֵלֵהֶם: האל"ף כלל אינה נשמעת
 לג ט שְׁתִּים עֶשְׂרֵה: לפי ברויאר כך צריכה להיות ההטעמה⁵
 לג יד וְלֹא-הָיָה שָׁם: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה
 לג יט מִרְתַּמָּה: המ"ם בצירי ולא בחירק מפני הר"ש הבאה אחריה, כלל זה יפה גם בהמשך
 לג כב בְּקֵהֶלְתָּהּ: הקו"ף בשווא נח, לעומת זאת בפס' הבא מְקֵהֶלְתָּהּ הקו"ף בדגש חזק ובשווא
 נע
 לג כט בְּחִשְׁמֹנָהּ: במלרע
 לג לד בְּעֵבְרָנָהּ: במלרע
 לג מא בְּצִלְמָנָהּ: מלרע
 לג מה בְּדִבְרֵיךָ גָּד: בְּדִבְרֵיךָ מלרע, אין טעם נסוג אחור וכן בפסוק הבא
 לג מז דְּבִלְתִּימָהּ: היר"ד בשווא נח על אף שהיא באה אחרי תנועה גדולה⁶
 לג מט הַיִּשְׁמֹת: היר"ד בשווא נח
 לג נב כָּל-מִשְׁכֵּיתָם: ש"ן שמאלית
 לג נג וַיִּשְׁבְּתָם-בָּהּ: געיה בוא"ו
 לג נד אֲשֶׁר-יֵצֵא לוֹ: טעם נסוג אחור ליר"ד
 לג נה לְשִׁבְיָם: ש"ן שמאלית. וְצָרְרוּ: רי"ש ראשונה בשווא נע ולא בחטף
 לד ב אֶל-הָאָרֶץ כְּנָעַן: תיבת הָאָרֶץ בה"א הידיעה
 לד ד וַעֲבַר צָנָהּ: טעם נסוג אחור לעי"ן
 לד ה נְחֻלָּהּ: במלעיל
 לד ו זֶה-יְהִיָּהּ: היר"ד אינה דגושה, כן הדבר בשני הפסוקים הבאים
 לד י שְׁפָמָהּ: ש"ן ימנית!
 לד יא וַיֵּרֶד הַגְּבֹל: השני בפסוק, בזקף קטן ולא ברביע
 לד יד הָרְאוּבֵנִי: האל"ף כלל אינה נשמעת, כאילו כתוב 'הרובני'⁷
 לד כ וּלְמִטָּה בְּנֵי שְׁמֵעוֹן: מונח זקף קטן במדויקים⁸
 לד כב בֶּן-יִגְלִי: היר"ד בקמץ קטן
 לד כח פְּדֵהְאֵל: הה"א בשווא נח, יש לקרוא כאילו יש בה מפיק. להבדיל מ"פְּדֵהְצוֹר" שהה"א
 נחה ואינה נשמעת
 לה ב לְעֵרִים: העמדה קלה בלמ"ד להדגשת הסגול המורה על מיודע

³ הדגש במקרה של אתי מרחיק יבוא רק בהברה מוטעמת, דהיינו, כאשר המילה השנייה מוטעמת בהברתה הראשונה. אות בראש המילה בגעיה אינה נחשבת מוטעמת.

⁴ יתכן שינוי משמעות אם יקרא עי"ן פתוחה

⁵ תורה קדומה בחלק הדקדוק, בשם מהר"ב (רבי יחיא בשרי): 'ספרים אחרים באזלא גרש'. יש בהבדל זה כדי ללמד על טיבו של השווא הבא בראש תיבת שתי-שתיים. הערה: טיבו של השוא הוא במחלוקת מדקדקים ראשונים. ספק אם מן התבונה להכריע כך במחלוקת, או לאמר שבחלק מהפסוקים ש"ן של שתיים בשוא נע, ובחלקם – בשוא נח.

⁶ כך הדבר כאשר התנועה הגדולה באה בהברה מוטעמת.

⁷ בכתר ארם צובא יש סימן רפי על האלף להראות שהיא אינה נהגית.

⁸ לא מרכא טיפחא אתנח (היידנהיים וקורן)

לה ד ומגְרָשִׁי: הרי"ש בשווא נע, אין לחוש לאותם דפוסים אשר ניקדוה בחטף

לה ה אֲלֵפִים בְּאִמָּה: טעמים נדירים⁹

לה ז וּשְׁמֹנֶה: במלרע

לה יב עֲמָדוֹ: העי"ן בקמץ קטן

לה טז רֵצֶחַ הָאֵל: געיה בחי"ת, כך הדבר לפי ברויאר, תוכנת הכתר וכן בתורה קדומה¹⁰

לה כ יְהִדְפְּנוּ: הה"א בשווא נח והדל"ת בדגש קל ובחטף קמץ. בְּצִדְיָה: הדל"ת בחירק חסר

והי"ד אחריה בדגש חזק וקמוצה, אין לקרוא 'בצדיא'ה'

לה כה וַיֵּשֶׁב בָּהּ: טעם נסוג אחור ליו"ד. וְאַחֲרֵי מוֹת: ואחרי במרכא ולא במקף

לה לג שִׁפְכוּ: השי"ן בחולם לא בקמץ חטוף, לכן הפ"ה בשווא נע

לו ב אֶת-אֲדֹנָי צִוָּה ה'..... וְאֲדֹנָי צִוָּה בָּה': בראשון הצד"י בחירק ובשני – בקיבוץ

לו ט מִמַּטֵּה לְמַטֵּה: בשתי המילים הטי"ת בסגול

הפטרות מסעי, ירמיהו ב ד-כח, ג ד:

ב ה מֵה-מִצְאוֹ: דגש חזק במ"ם מדין דחיק. וַיְהִיבְלוּ: הה"א בשווא נח

ב ו לֹא-עָבַר בָּהּ: טעם נסוג אחור לעי"ן

ב ח פִּשְׁעוּ בִי: טעם נסוג אחור לפ"א

ב ט כְּתִיבִים: הת"ו בחירק חסר והי"ד אחריה בחיריק מלא ודגושה

ב יב וּשְׁעָרוֹ: שי"ן שמאלית. חֲרָבוֹ: החי"ת בחטף קמץ והרי"ש אחריה בשווא נח¹¹

ב טו לְשִׁמָּה: המ"ם בדגש חזק ובמלרע, מלשון שממה

ב יז תַּעֲשֶׂה-לָךְ: געיה בת"ו. עֲזָבָךְ: העי"ן בקמץ קטן וכן הוא בהמשך יט

ב יט פִּחְדָתִי: במלרע, יש לשים לב לא לשכל את תנועות החי"ת והדל"ת

ב כ צִעָה: יש להקפיד על קריאת העי"ן, אחרת זה משנה את המשמעות

ב כא שוֹרֵק: שי"ן שמאלית. נְהַפְכֶתָּ: הה"א בשווא נח והפ"א אחריה בדגש קל

ב כג מְשַׁרְכֶתָּ: שי"ן שמאלית

ב כד בַּחֲדָשָׁה: החי"ת בקמץ קטן. יִמְצְאוּנָה: הנ"ן בשווא נח והה"א בקמץ, יש לקרוא ימצאו-נה

ב כז אָבִי אֶתָּה: שתי המילים מלעיל¹², האל"ף של אֶתָּה בפתח. יִלְדֹתֶנּוּ: (לפי הקרי) הדל"ת בשווא נח, לא בחירק!

לב ג בעניין עטרות ודיבון נכתב אצלנו בגליון משנת סז, עתה הוסיף ידידנו המתעסק בתרגום ר' יהודה גנוט 'אחד תרגום' וישא משלו ויאמר!

עטרות ודיבון (קורונה ומסכה...) סמל לחשיבות תרגום אונקלוס

עֲטָרוֹת וְדִבּוֹן וְעֶזֶר וְנִמְרָה וְחִשְׁבוֹן וְאֶלְעָה וְשָׁבַם וְנָבֹן וְבַעַן. אונקלוס לא תרגם שמות ערים אלו. בגמ' ברכות (ח) אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי אמי לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור

⁹ גם הניגון שלהם אינו ידוע להרבה. בכתבי היד הסימן של קרני פרה (או פזר גדול) הוא כצורת V מעל האות, משום מה המדפיסים סימנו שתי תלישות. גם סימן זה לתלישא הוא המצאת המדפיסים, בכתבי היד תלישא קטנה היא עיגול מעל האות האחרונה, וגדולה – מעל הראשונה. בספר אם למקרא של ר' שריה דבליצקי ז"ל כתב: "והניגון הוא כמו פזר ותלישא גדולה ותלישא קטנה. מנחת כליל."

¹⁰ בחלק הדקדוק מסביר: 'כל 'רצח הוא' שבא כאן בענין, יש לקרות תיבת רצח בינוני, לא לעיל ולא לרע' (הכוונה לא מלעיל ולא מלרע). א"ה: אחרי המחילה לא ניתן ליאמר כלל. כל המהות של פתח גנובה היא הוספת פתח במקום שוא נח הברה סגורה בסוף המילה. כלומר "רוצח" על משקל "פותב", המילה היא מלרע אלא שלנוחות הקריאה הוסף פתח לפני הגרונית. דובר כבר בעבר, שכנראה עיקר סיבת המתג כאן, הוא כדי להפריד בין הח' והה' הבאות ממוצא אחד. מהר"ץ לשיטתו בענין פשטא במילה כזו, אבל גם בזה דבריו אינם מובנים.

¹¹ החי"ת מנוקדת בחטף קמץ בכמה ספרים, בהם כתר ארם צובא. אך אין חטף לפני שוא וגם לא שני חטפים בתחילת מילה. סימן החטף הוא להראות שהחי"ת בקמץ קטן והרי"ש אחריה בשווא נח. כל הפסוק בלשון ציווי החל משמו: שְׁמִים [בהפטרות יש לקרא בקמץ חטוף (קטן) ובשוא נח, אך במוסף (שבת ר"ח) חֲרָבָה עִירֵנוּ בקמץ רחב ובשוא נע, והמשנה שם (במיוחד בהברה האשכנזית) משנה המשמעות באופן חמור!]

שנים מקרא ואחד תרגום¹² ואפילו עטרות ודיבון שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו. אפילו שאין על זה תרגום (רש"י) יש מפרשים (הרב הלל בן שלמה בפורטל הדף היומי) ברש"י שרצונו לומר שיש לומר שניים מקרא אפילו שאינו אומר את התרגום (כי איננו). יש מפרשים (תוס') שכוונת רש"י לומר שיש שלש פעמים את המקרא, ותמהים עליו א"כ היה צריך לנקוט אפי' ראובן ושמעון [א"ה]. בתחילת ספר שמות, כתוב שם ראובן שמעון, לא ושמעון, ופורתא לא דק] וכדו'. לכן מפרשים שהכונה שיש לבחור את התרגום המבאר ביותר את מילים אלו ומאחר שיש תרגום לארמית בתרגום הירושלמי¹³ יש לאמרו אפילו שהוא חורג מן הכלל ששניים מקרא ואחד תרגום הכונה לתרגום אונקלוס [כי ניתן בסיני וכו'].

האחרונים מיישבים את שי' רש"י ומבארים שיש דגש מיוחד בעטרות ודיבון או בגלל שהם שמות של ערים של גויים (צל"ח) או בגלל שהם שמות של עבודה זרה (רבנו בחיי) והיה אפשר "לדלג" על תרגומם לכן הדגיש רבי אמי שיש חשיבות ב"תרגומם" (למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה). למה אכן לא תרגמם אונקלוס כדרכו בקודש, אפשר לומר מפני שרש"י להלן מבאר שמות הערים האלו לא נשארו אלא הוסבו להם שמות חדשים ר' להלן, והיות שאת השמות החדשים לא ידענו ולא נודע מקום הערים האלו איה, א"כ אין טעם לתרגמם ומה לי 'עטרות' ומה לי 'מכללתא'.

לפנינו בדפוסים השכילו כבר המו"ל, לשלב באונקלוס את התרגום הירושלמי ובכך להקל על היחיד המשלים את הפרשה עם הציבור, ומהו התרגום סוף סוף? "מכללתא ומלבשתא". המפרשים נדחקים בפירוש המילים הללו, האם הם כינויי האומות לערים אלו בלי משמעות "ארמית", או שהם אכן "תרגום" לארמית לערים עטרות ודיבון.

הנה בעוד שהתרגום ל'עטרות' - 'מכללתא' מובן בהחלט. [עטרה היא כתר ובארמית כלילא, ובלטינית קורונה], תמוה ביותר התרגום 'מלבשתא' לעיר 'דיבון', הנתינה לגר מאמץ את גירסת כתבי היד המתרגמים 'מדבשתא'¹⁴ מלשון דבשת שהוא מתרגם את המילה 'דיבון' סוג של דבשת קטנה [אולי היתה על גב ההר].

לענ"ד אפשר לומר שהגירסא הנכונה היא 'מלבשתא' והוא ע"פ מה דאי' בקידושין (עב): **וְיִאָרוּ חַיְוָה אֲחֵרֵי תַנְיָנָה דְמִיָּה לְדָב** (דניאל ז, ה) — תני רב יוסף: אלו פרסיים, שאוכלין ושותין כדוב, ומסורבלין כדוב, ומגדלין שער כדוב, ואין להם מנוחה כדוב. רבי אמי כי הוה חזי פרסא דרכיב, אמר: היינו דובא נידא... עכ"ל. ועוד כתיב וְדוֹד מְכַרְבֵּל בְּמַעִיל בּוּץ (דברי הימים א, טו, כז) וברש"י כמו בדניאל וְכַרְבֵּלְתָּהוֹן דּוּגְמָא כַרְבֵּלְתָּא דַתְּרַנְגּוּלָא עכ"ל [אך במצודות ציון "מעוטף והוא מלשון ארמי ודוגמתו פְּטָשִׁיחוֹן וְכַרְבֵּלְתָּהוֹן (דניאל ג, כא) ור"ל עטיפיהוון", ומינה שהוא עיטוף בראש דומיא דמצנפת וכדו'] (וכע"ז ככוס של ברכה **עיטור ועיטוף** [בבלי ברכות נא א...]), אך ק"ק מהלשון "במעיל בוץ" וידענו שהמעיל הוא לבוש ולא בראש, ואולי הוא המשתלשל מהראש עד הכתפיים]. והיוצא מדבריו שהן הכירבול והן הלבוש המכובד אחד הם והוא מלשון מעיל חשוב כמו מעיל פרוה המעטף את הצואר עם עורף הראש, ועכשיו הנני שואל את הקורא הנלכב מי הוא המסורבל בשר ועטוף בפרוותו, הוי אומר זה הדוב, היש תרגום מדויק יותר ל'דיבון' מאשר 'מלבשתא'? והוא בן זוגו ומשלימו של עטרות [בדרך צחות אקטואלית אפשר לומר קצרות שתרגום של 'עטרות ודיבון' הוא 'קורונה ומסכה'...].

אולי גם בין זוגות הערים האחרות יש קשר כלשהוא, ובדרך השערה בעלמא נראה כי גם השניים שבזוגות הבאים הם חיות [טורפות], **נמרה** - נמר, ואלעלה - מזכיר את המשך הכתוב בחיה השניה הנ"ל וְיִאָרוּ חַיְוָה אֲחֵרֵי תַנְיָנָה דְמִיָּה לְדָב... וְתָלַת עֲלֵעוּן בְּפִמָּה, ולהלן (פסוק לה) בבניית הערים מופיעה עיר נוספת: **עֲטָרַת שׁוֹפָן** מזכיר לנו את **השפן**. ניתן לבסס השערה זו לפי מש"כ רש"י להלן (לז) "והאמוריים קורין עריהן על שם עבודה זרה שלהם" וכמש"כ רבנו בחיי וזכרתי דבריו לעיל בקיצור וז"ל "הזכיר בקצתם לשון פִּי, כי כן לשון רז"ל בתלמוד שקורין כן המקומות של ע"ז, כגון בי נצרפי בי אבידן (שניהם בשבת קטז). בי דודבי עבדא דבי נורא (גדרים סב:). ובני ראובן כשבנו את אלו קראו אותן בשמות אחרים, וזהו שכתוב (להלן לה) מוֹסְבַת שָׁם, כי שנו את שמם להקרא בשם אחר למען לא יזכר שם ע"ז עכ"ל, וכבר ידענו ששמות העבודה זרה הם פעמים רבות על שם

¹² בשלמות הדקדוק מאי"ר ובא אמו"ר שליט"א [הרב המפורסם ר' מרדכי גנוט נר"ו בעל הלוח דבר בעתו] דיח לומר שתיים מקרא ואחת תרגום, כי על הפרשה קאי והיא ל' נקבה וכן מצאתי אצל מרן החיד"א בשם רבנו אפרים אבל רק לגבי שתיים מקרא (והארכתי במקור"א בדרך הדרוש ליישב מנהג וגירסת העולם ו"אחד" תרגום).

¹³ מה שאנו מכנים 'תרגום יונתן' וכך הוא נקרא בדפוסים, כבר הוכח שהוא הוא תרגום ירושלמי שבטעות יוחס לו, אבל אין בכך כל נפק"מ.

¹⁴ ובתרגום ירושלמי (קטעים) דבשתא.

בעלי חיים החל מ'דגון' (שמואל א ה, ב) - "צלם עשוי בדמות פני דג" (רש"י שם ולא כרלב"ג¹⁵) ו'זבוב' (מלכים ב, א, ב), 'ספות בנות' (מלכים ב, יז, ל) - דמות תרנגולת עם אפרוחיה, 'נרגל' - דמות תרנגול, 'אשימא' - דמות תיש, 'נבחז' - דמות כלב, 'תרפק' - דמות חמור, 'אדרמלך' - דמות פרד, 'ענמלך' - דמות סוס¹⁶, וכלה ב'דמות יונה' של הכותים בהר גריזים (חולין ו ועוד), ואכה"ל ועוד חזון למועד.

לענין הלכה: הנה עמא דבר לנהוג כדברי התוס' ולומר את התרגום הנדפס שהוא מירושלמי, אך מו"ר הג"ר יחזקאל דרברמדיגר שליט"א מורה ובא בשיעוריו (על פי שו"ע סי' רפ"ה במשנ"ב סק"ג) שזו רק דעת תוס' אבל יש ראשונים דס"ל שיש לקרוא שמו"ת רק עם תרגום אונקלוס בלבד ולפי"ז לא יועיל אם יאמר התרגום שבחומשים שלנו, שהוא מירושלמי כנ"ל, וא"כ הרוצה לצאת יד"ח בהידור, עליו לקרוא הן פעם נוספת מקרא בשביל תרגום אונקלוס [שאיננו], והן את התרגום הנדפס

תוער הערה חשובה: בפרשה מופיעות ערים אלו כאמור זה פעמיים! הן בכיבושן והן בבנייתן, בשונה מהפעם הראשונה בה הדרו המדפיסים לשלב את תרגום הירושלמי, הנה בפעם השניה שתקו מכל זה ומצטטים את אונקלוס היינו בלי שום תרגום. הסברא נותנת כי גם שם יש לומר את תרגום הירושלמי שנאמן לשיטתו ואכן מתרגם את מילים אלו גם בה¹⁷. כמו כן אין לכאורה טעם להחמיר ב'עטרות ודיבון' יותר מאשר הערים האחרות ואם אין עליהם תרגום אונקלוס יש לומר גם בהם את תרגום ירושלמי.

ולסיכום: הרוצה לצאת בהידור רב ככל הניתן יקרא ג"פ מקרא ואח"כ מכללתא ומלבשתא ויוסיף עליו 'ומדבשתא'. וכל זה הן בפסוק ג והן בפסוק לה.

לתועלת הקוראים שהסתבכו (משום מה), הנני מציג כאן את הפסוקים לפי תרגומם הן באונקלוס והן בירושלמי, עדיף לאמרם תוך כדי אמירת שמו"ת, אך אפשר לאמרם עתה כי אין הסדר מעכב בדיעבד (שו"ע שם ס"ב):

פסוק ג: עֲטָרוֹת וְדִבּוֹן וְיַעֲזָר וְנִמְרָה וְחִשְׁבוֹן וְאַלְעָלָה וְשִׁבְם וְנָבו וְבָעֵן
עֲטָרוֹת וְדִבּוֹן וְיַעֲזָר וְנִמְרָה וְחִשְׁבוֹן וְאַלְעָלָה וְשִׁבְם וְנָבו וְבָעֵן
עֲטָרוֹת וְדִבּוֹן וְיַעֲזָר וְנִמְרָה וְחִשְׁבוֹן וְאַלְעָלָה וְשִׁבְם וְנָבו וְבָעֵן
מְכַלְלֵתָא וּמְלַבְשֵׁתָא [וּמְדַבְשֵׁתָא] מְכוּוֹר וּבֵית נְמָרִי וּבֵית חוּשְׁבַנִי מְעַלֵּת מְרָא שִׁירָן
וּבֵית קְבוּרָתֶיהָ דְמִשָּׁה וּבְעוֹן.

פסוק לה: וַיִּבְנוּ בְנֵי־גָד אֶת־דִּיבּוֹן וְאֶת־עֵטְרוֹת וְאֶת־עֲרֹעֵר:

וַיִּבְנוּ בְנֵי־גָד אֶת־דִּיבּוֹן וְאֶת־עֵטְרוֹת וְאֶת־עֲרֹעֵר:

וַיִּבְנוּ בְנֵי גָד יֵת דִּיבּוֹן וְיֵת עֲטָרוֹת וְיֵת עֲרֹעֵר

וַיִּבְנוּ בְנֵי גָד יֵת מְלַבְשֵׁתָא [מְדַבְשֵׁתָא] וְיֵת מְכַלְלֵתָא וְיֵת לְחֵיית

פסוק לו: וְאֶת־עֵטְרוֹת שׁוֹפָן וְאֶת־יַעֲזָר וַיִּגְבְּהָה:

וְאֶת־עֵטְרוֹת שׁוֹפָן וְאֶת־יַעֲזָר וַיִּגְבְּהָה:

וְיֵת עֲטָרוֹת שׁוֹפָן וְיֵת יַעֲזָר וְרִמְתָּא

וְיֵת מְכַלְלֵת שׁוֹפָנָא וְיֵת מְכוּוֹר גְּרִמְתָּא [ורמתא]¹⁸

בהרגש מיוחד לימי בין המצרים אלו עולים מאליהם דברי הגמרא בברכות (נז:): ת"ר הרואה... מקום שנעקרה ממנו עבודה זרה אומר: ברוך שעקר עבודה זרה מארצנו וכשם שנעקרה ממקום זה כן תעקר מכל מקומות ישראל והשב לב עובדיהם לעבדך (על פושעי ישראל מתפלל, רש"י), ובחז"ל אין צריך לומר והשב לב עובדיהם לעבדך מפני שרובה גויים רשב"א אומר אף בחוץ

¹⁵ הרלב"ג שם מפרש בדמות אדם ונקרא דגון, לא רחוק לומר כי היה זה צורת הע"ז של בתולת הים מן המיתולוגיה היוונית (ר' רש"י בכורות ח. שקורין שריינא, אולי זהו 'שירן' תרגומו של 'שכס' ?!).

¹⁶ א"ה. הכותב הביא מלשון רש"י בפירושו על מלכים, ורש"י מציין שם את המקור בדברי התלמוד הבבלי על הכותים שאע"ג שקיבלו עליהם את התורה המשיכו לעבוד את העבודות הזרות שנהגו בארץ מולדתם תלמוד בבלי סנהדרין סג ב אמר רב יהודה אמר רב: וְאֲנָשֵׁי בְּבֶל עָשׂוּ אֶת סְפוֹת בְּנוֹת, ומאי ניהו - תרנגולת, וְאֲנָשֵׁי כוֹת עָשׂוּ אֶת נְרָגָל, ומאי ניהו - תרנגול, וְאֲנָשֵׁי חֲמַת עָשׂוּ אֶת אֲשִׁימָא, ומאי ניהו - ברחא קרחא, וְהָעוֹשִׂים עָשׂוּ (את) נְבַחְז וְאֶת תְּרַפְק, ומאי ניהו - כלב וחמור, וְהָסְפְּרוּיִם שְׂרָפִים אֶת בְּנֵיהֶם (ואת בנותייהם) בְּאֵשׁ לְאֲדָרְמֶלֶךְ וְעַנְמֶלֶךְ אֱלֹהֵי סְפְּרוּיִם, ומאי ניהו - הפרד והסוס; אדרמלך - דאדר ליה למריה בטעינה, וענמלך - דעני ליה למריה בקרבא.

¹⁷ ונלענ"ד שיש טעות בתרגום ירושלמי (המיוחס ליונתן) דא"י שם וְיֵת מְכוּוֹר גְּרִמְתָּא וצ"ל וְרִמְתָּא, ופשוט.

¹⁸ ונלענ"ד שיש טעות בתרגום ירושלמי (המיוחס ליונתן). הוא מתורגם וְיֵת מְכוּוֹר גְּרִמְתָּא וצ"ל וְרִמְתָּא, ופשוט.

לארץ צריך לומר כן מפני שעתידים להתגייר שנאמר **כִּי אֶזְכָּר אֶת־אֶחָדָם אֶל עַמּוֹת שְׂפָח בְּרוּחָהּ** (צפניה ג, ט).

בברכת כל המשלים פרשיותיו עם הציבור מאריכין לו ימיו ושנותיו, בטוב ובנעימים ושולחנות מתאימים. **ע"כ 'אחד תרגום'**.

א"ה. כיון שנכנסנו לדרשות אביא גם מידידנו גור-אריה צור על עניין זה. **ויש לומר**, שבבואם לפני משה

וברצותם לפייסו, דברו בני גד ובני

ראובן על ערים אלו לא כְּדָבַר הַנִּפְרָד

מארץ ישראל, אלא אדרבה, כמקומות

המשרתים את ארץ ישראל ומְדַבְּרִים

בשבחה, **כשפחה לפני גבירתה**.

עֲטָרוֹת וְדִיבָן בתרגום
מְקַלְתָּא וּמְלַבְּשָׁתָא. מְקַלְתָּא היא
עטרה לראש המלכה, וּמְלַבְּשָׁתָא
היא לבוש מלכות אשר מגישה השפחה
למלכתה.

וכאומרם:

וכן ממשיך לדרוש את כל שמות המקומות לשבת. יש להוסיף שדברי התרגום 'בית קבורתא דמשה' כמעט מפורשים בפרשת וזאת הברכה. וַיֵּרָא רֵאשִׁית לֹוּ כִּי שָׁם חָלְקַת מַחֲקָק סְפוּן (דברים לג, כא). ומפורש ברש"י שם שזה הטעם שבני גד רצו את עבר הירדן – להיות קרובים לקבורתו של משה.

דפי פרשת השבוע של בר-אילן מסעי עו הרב יואל וד"ר חנה קטן
"לְטוֹב בְּעֵינֵיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים"

החידוש-לכאורה שבציווי זה שבפרשתנו מפתיע מעט את בן דורנו, אולם בדור המדבר הוא התאים דווקא לנשים חכמניות ודעתניות ועצמאיות כחמש בנות צלפחד. עד הדורות האחרונים דעתה של הבת בשאלת נישואיה כמעט שלא היה לה מקום במבנה המשפחתי המקובל, ואביה ואמה ואחיה הגדולים הם שבחרו וקבעו כמעט בלעדית את זהות החתן ואת מועד הנישואין. אמנם לדורות התקבלה ההלכה שאין להשיא אישה ללא הסכמתה (קידושין מא, א): היא הרי המתקדשת, היא שמקנה את 'עצמה' לאיש המקדש אותה ו'לוקח' אותה לו לאישה, ובלי גמירות דעתו של המקנה אין קניין. אמנם ברור שבקניין נישואין לא מדובר בקניין כקניין חפץ ח"ו אלא בקביעת עובדה הלכתית ואישית וממונית באמצעות מעשה מסוים שהוא כעין קניין, ורבים מדיני הקניינים חלים עליו. פרט חשוב מאוד בדיני קניינים הוא דין 'מקח טעות'. אם מתברר שאחד הצדדים הוטעה בפרט חשוב והוברר למפרע שגמירות הדעת לא הייתה שלמה, הקניין לא חל. מה הם כללי 'מקח טעות' בקניין הנישואין? במאמר קצר זה נתמקד בעיקר במקרים הקשורים למצבו הבריאותי של החתן.

ככלל, לקראת ההחלטה של בני זוג על נישואיהם בן זוג הסובל מבעיה רפואית כלשהי שאינה ידועה מראש לצד השני נקרע בין החובה המוסרית וההלכתית לפרוס את כל המידע לפני בן הזוג שעמו הוא מבקש לבנות בית בישראל ובין הרצון שלא להפחידו או לדחותו עוד קודם שכן הזוג עמד על תכונותיו ועל ההתאמה הקיימת ביניהם ורוצה בהמשך הקשר. מדובר בבעיות רפואיות שאינן ניכרות במראה החיצוני, ושאינן בן-הזוג יכול לדעת עליהן לפני הנישואין אם המידע לא יימסר לו – מצד בעל הדבר או מצד מישהו אחר – ברצונו או שלא ברצונו של החתן. בלבטים אלה מתחבט לא רק בן הזוג הסובל מבעיה הרפואית אלא גם אחרים היודעים על אודותיה: עליהם להביא בחשבון כמה מכריעה הבעיה לחיים המשותפים של בני הזוג בעתיד, ובהתאם לזה האם קיימת עליהם חובה לדווח לאחד על הבעיה הקיימת אצל בן זוגו. ואם נמקד את השאלה – ננסה לברר כאן מהי כמות המידע ומה סוג המידע שכן הזוג חייב למסור לבת זוגו לעתיד בדבר בעיות רפואיות שיש לו, ובאיזה שלב של

הקשר ביניהם המידע הזה צריך להימסר, ואם המידע לא נמסר – באיזו רמה של הסתרת מידע מתעוררת שאלה על תקפות הנישואין. מובן שקיימים הבדלים בין מקרה למקרה, ואין להסיק מאומה מהדוגמאות הבודדות שתובאנה כאן. נדרשת פסיקה נקודתית של סמכות הלכתית בכל מקרה לגופו. בשולחן ערוך אבן העזר (סימן לט, סעיף ה) מובאת רשימה של מומים הפוסלים את הקידושין מספק, וביניהם אפילו כאלו שיש בהם רק בעיה אסתטית, כגון צלקת מכוערת. ב'אוצר-הפוסקים' (כרך יג דף צז, א ו-ק, א) מובאת רשימה של מומים שדרכם של בני אדם להקפיד עליהם. חלק מרשימה זו מובא ב'נשמת-אברהם' (אה"ע ח"ב, סימן לט, סעיף א). אולם גם רשימות אלו מעצם טבען אינן מבוררות דיין: ר' יוסף חיים מבגדד בשו"ת 'רב פעלים' (ח"א סי' ז) כתב שרק מום ש'קפדי בו אינשי' [=אנשים מקפידים עליו] הוי מום, ולכן, למושל בצלקת הדבר תלוי בהערכה מהי רמת הכיעור שלה, וכן בכל בעיה ופגם.

ככלל ניתן לחלק את סוגי המחלות והבעיות הרפואיות לכמה סוגים:

א. מחלות מסכנות חיים, למשל סוכרת. בהשגחה מתאימה יכול חולה סוכרת לנהל חיים רגילים, אולם זו מחלה מסכנת חיים ומקצרת חיים. דוגמה נוספת: מחלה ממארת, שגם לאחר הבראה וללא שום סימני מחלה קיים חשש מוגבר שהמחלה תתפרץ בעתיד ח"ו, ובעקבות טיפולים כימותרפיים או הקרנות נוצרה פגיעה בלתי הפיכה בפיריון.

ב. מחלות שאינן מסכנות חיים אך עלולות לפגוע במידה רבה באיכות החיים. דוגמאות: אפילפסיה (כיפיון), מחלות פרקים, פגמים באברי ההולדה (רמות שונות של שינויים או מומים שעלולים לגרום לקשיים ביחסי האישות או לפגיעה בפיריון).

ג. בעיות התנהגותיות – נטיות הפוכות, הפרעות אכילה קשות (אנורקסיה ובולימיה, קיימות בעיקר אצל בנות), בעיות נפשיות ברמות שזוקקות טיפול תרופתי (חרדות, דיכאונות וכד'), היחשפות להתעללות מינית בעבר (סיכון גדול לפגיעה בזוגיות ובחיי האישות בעתיד) ועוד.

נראה שבבעיות רפואיות מסוגים א-ג חובה לספר לבן הזוג את עיקרי הדברים לפני ההחלטה להינשא, ובוודאי לפני הנישואין עצמם. לאחר הנישואין נראה לכאורה שאם ברגע היוודע הנתון החדש הכלה אינה מוכנה לקבל את הדברים וטוענת טענת מקח טעות – טענתה תתקבל. כדי למנוע ספקות בית הדין יחייב את הבעל לתת לה גט, ובשעת הצורך ייתכן שיתירו לה להינשא לאחר אף בלא גט.

ד. בעיות אסתטיות קשות שאפשר למנוע את הופעתן החיצונית בעזרת טיפול תרופתי או פתרון טכנולוגי כלשהו (אם לא – קיימת טענת 'סברה וקיבלה'), כגון שיעור יתר ואקנה ('פצעי בגרות') בדרגה שזוקקת טיפול תרופתי (לעתים מצבים אלו עלולים ללמד על בעיה הורמונלית כללית שעלולה לדרוש טיפולי פיריון); פסוריאזיס – מחלת עור העלולה להתפשט לכל חלקי הגוף. אין זו רק בעיה אסתטית אלא גם בעיה רפואית, שכן לעתים היא קשורה לבעיות בפרקים ועוד. במקרים אלו ראוי לספר לבת הזוג על הבעיה, אך ודאי שלא מדובר במקח טעות.

ה. חשש מסוים לבעיות פיריון בעתיד:

1) גברים צעירים רבים סובלים מבעיה שנקראת וריקוצלה, שבה קיים דלף בווריד האשכים (באשך אחד או בשניהם), ובעקבותיו עלייה מסוימת בטמפרטורה באותו אזור וחשש לפגיעה בפיריון. גברים רבים שסובלים מווריקוצלה ברמות שונות אינם סובלים כלל מבעיות פיריון, אך נמצא שקיימת בעיה של וריקוצלה אצל רבים מן הגברים הסובלים מבעיות פיריון. טיפול כירורגי או צנטור של ורידי האשך עשויים לשפר את הבעיה בכמצית מהמקרים. אולם נראה שאין צורך שהחתן ידווח על כך לפני

החתונה, שהרי מדובר רק בספק שמא תהיה אצלו ירידה באיכות הזרע ולא מדובר במום ודאי, ואף אם יימצא שכן – ייתכן מאוד שהטיפול הרפואי יפתור את הבעיה, בייחוד ששכיחותה של בעיה זו גבוהה גם אצל אנשים פוריים. על כן אין צורך ולכן גם אין היתר לרווק הסובל מווריקוזלה אפילו בשני האשכים לבצע בדיקת זרע לפני השידוכים כדי לברר אם פוריותו נפגעה.

2) אם המשוודך סבל בעבר מבעיה של אשך טמיר, כשאחד האשכים או שניהם לא ירדו לתוך שק האשכים לפני הלידה או בשבועות הראשונים אחריה, והוא לא עבר תיקון כירורגי במועד (עד סביב גיל שנה), קיים סיכון גדול לבעיות פריון, ונראה שיש לגלות זאת לבת הזוג.

3) אשכים קטנים, אטרופיים (בלתי מפותחים), שבהם קיימת סבירות גבוהה לבעיות פריון, חייבים לגלות עובדה זו למשוודכת.

4) מי שסבל בעבר מתסביב אשך – עם כריתת אשך או בלעדית – או מי שקיים אצלו מצב של היפוספדיאס או אפיספדיאס ברמת חומרה גבוהה עד שקיימת סבירות גבוהה שיפגעו בחיי האישות ובפריון (להיפוספדיאס קל אין משמעות לא לפיריון ולא לבעיות בחיי אישות).

על פניו ברור לכאורה שאין מקום לשקר בכל נושא, והוא הדין בענייני שידוכים. הדברים מפורשים במשנה (ב"מ ס, א) הקובעת שאסור למוכר להטעות את הקונה כדי ליצור אצלו רושם מוטעה: "אין מפרכסין לא את האדם ולא את הבהמה ולא את הכלים", וכך נפסק בשו"ע חו"מ (סימן רכח סע' ט). וכתב הרמב"ם (הל' דעות ב, ו):

אסור לאדם להנהיג עצמו בדברי חלקות ופיתוי. ולא יהיה אחד בפה ואחד בלב, אלא תוכו כברו, והענין שבלב הוא הדבר שבפה. ואסור לגנוב דעת הבריות... ואפילו מילה אחת של פיתוי ושל גניבת דעת אסור, אלא שפת אמת ורוח נכון ולב טהור מכל עמל והוות.

ועוד כתב (הל' מכירה יח, א): "אסור לרמות את בני אדם במקח וממכר או לגנוב את דעתם... היה יודע שיש בממכרו מום, יודיעו ללוקח. ואפילו לגנוב דעת הבריות בדברים אסור".

כאמור, קשה להפריד בין החובה של בני הזוג שלא לרמות זה את זה ובין חובתם של אחרים למנוע את העוול הנעשה בפניהם. וכך כתב הרמב"ם (הל' רוצח יב, יד):

כל המכשיל עיוור בדבר והשיאו עצה שאינה הוגנת... הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: 'וּלְפָנַי עֵוֶר לֹא תִתֵּן מְכַשֵּׁל' (ויקרא יט, יד) – הבא ליטול ממוך עצה תן לו עצה ההוגנת לו.

הדברים נכונים גם למי שרואה את העוול מן הצד, וכמו שכתב הרמב"ם בענין איסור "לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ (ויקרא יט, טז)" (שם א, יד): "כל היכול להציל ולא הציל... וכל כיוצא בדברים אלו, העושה אותם עובר על 'לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ' – כל פח שטומנים". הלכות 'לפני עיוור' ו'לא תעמוד על דם רעך' חלות אפוא לא רק על הצד המטעה, אלא גם על כל 'צד שלישי' שידוע מהעניין המדובר ויכול למנוע את הנזק הצפוי, בין שהתבקש להתערב בין שלא. אכן, יש להביא בחשבון שלעתים מדובר בבן זוג שיש להניח שגם אילו ידע על אודות המום היה 'סובר ומקבל', ורצונו – כבודו.

א"ה. יש להוסיף על הדברים כשפונים לחברי המועמד לשכניו או לרבותיו וכד' (וכמובן במועמדת, שכניה חברותיה מורותיה וכד') – על הנשאל אחריות גדולה יותר לענות נכונה ולא להעלים פרטים חמורים. מה שמביא בהמשך מהחפץ-חיים, יש מהדורות מפורשות עם פסקי הלכה בעניינים שלא נתבארו בפירוש בספר חפץ-חיים.

ראיתי בספר אחד שמסביר שפגמים קלים אין צורך למסור עליהם בשלב הבירורים, אם לא נשאלו עליהם בפירוש, אבל פגמים חמורים חייבים למסור. בין הפגמים הקלים לדעתו הוא מונה את העישון, הוא מוסיף שאף רצוי לחפות על המועמד 'זה קשה לו', 'כבר נתרגל' ועוד פיטומי מילי ממין זה.

לענ"ד העישון הוא פגם חמור בגדר של מום. גם אם יש חשש שהמועמדת בדיעבד תסכים לקשר הזה (ואולי עם הבטחה שלרוב אין מקיימים שעד לחתונה הוא יפסיק לעשן), הרי אם יש להניח שלו ידעה על זה לפני כן הייתה דוחה הצעה זו על הסף, הרי גם אם נתפתתה להמשיך, נעשה לה עוול גדול, בהעלמת ידיעה זו.

מכתב שכתבתי למערכת משפחה (המערכת ערכה וקיצרה, גם כאן בעריכה ושינויים קלים) יום ב לסדר ואף את דמכם לנפשתיכם אדרש (בראשית ט, ה) (כט בתשרי עט) למערכת שלום!

בהיותי בשבת בראשית בבית בתי מצאתי גליון 'בתוך המשפחה'. באחד המכתבים למערכת כתבה אחת הקוראות שאין להוריד (לפסול) בחורים מעשנים ר"ל בהצעות שידוכים. זכיתי בסיעתא דשמיא להשיא את בני ואת בנותיי, תהלות לא' עליון, בניי וחתניי שיחיו אינם מעשנים.

מה שהיה ברור ומובן מאליו גם לי וגם לבנותיי שבחור מעשן גם אם יגידו עליו את המעלות הגדולות ביותר יורד מייד מהפרק!

יש קול קורא, מתפרסם לרוב רק לפני פורים, מגדולי הרבנים ביניהם הר"נ קרליץ ז"ל והרב וזנר ז"ל להמנע מעישון ואף איסור למי שאינו מעשן להצטרף לקהל המעשנים. בחור או אברך מעשן מוכיח קלות דעת וזלזול ברבנים.

היה לי ויכוח עם מחבר ספר הדן מהם החסרונות בבירורי שידוכים שחייבים להודיע עליהם גם בלי שאלה. מחבר הספר נטה שעישון הוא חסרון קטן יחסית שאם לא נשאלו אין צורך להודיע. וגם אם נשאל לנסות להקטין את החיסרון.

טענתי שזו טעות גדולה ועישון הוא מום חמור, שאסור לעבור עליו בשתיקה.

גם ציינתי שלרוב חתן המקבל על עצמו לחדול מהעישון - אינו מחזיק בזה.

זה גם חסרון גדול של בין אדם לחברו ושלום בית. הסיפורים בנוסח 'סתא שלי אמרה לסבא שלי שיעשן כדי להראות יותר חשוב' אינם קיימים בזמננו.

גם אשה כמו הכותבת, שמקבלת עליה את הדין של בעל מעשן, הייתה ללא ספק מעדיפה בעל שאינו מעשן, או שבעלה יחדל מהרגל מאוס זה.

וכאן אני שואל, למה לאשה לקבל על עצמה בעל שבמשך עשרות שנים (אם לא ימות מהרבה מחלות שאחוז המעשנים החולים בהם הוא פי כמה וכמה מהאינם מעשנים) ימאס את חייה בהרגל המגונה המאוס והמסריח הזה!!

הכרתי אשה בשכונתנו שמתה צעירה ואמרו שזה נגרם עקב בעלה ובנה הגדול שהרבו לעשן בבית.

גם אם יקבל על עצמו שאינו מעשן בבית (ויעמוד בהבטחה) הרי הריח ממנו ומבגדיו מאוס למדי. יש אברכים שקשה לשבת רק לידם, ויש שכבר ממרחק כמה מטרים מהם ומבגדיהם עולה סרחון הסיגריות. האם בכל כניסה לבית הוא יתרחץ ויצחצח שיניים ויחליף בגדים? ולהתעסק בבגדים מסריחים מעישון גם כן מגעיל למדי.

וכאן עיקר הנקודה.

לו כל בחור היה יודע ששום בת לא תסכים להנשא לו, ושום חותן (גם אם הוא עצמו מעשן ר"ל) לא יקח אותו לחתן, גם אם יהיה מצוין שבמצוינים, הרי שלא היה נכנס לזה.

יש בחורים שהבטיחו לי 'אל תדאג כשאגיע לשידוכים אני אפסיק', אמרתי להם, שהנסיון מוכיח שזה קשה או לא מצליח.

אברך אחד ז"ל אמר לי היא 'סברה וקבלה' (חשבה על זה והסכימה). אמרתי לו ואם נערה בת 19 או 20 הסכימה, זו הצדקה להמאס עליה את כל החיים במשך עשרות שנים?

[אותו אברך נפטר בשנות השלושים שלו ממחלה אחרת ויתכן שאינה קשורה לעישון]

לכן אני אומר, להוריד להוריד! זה יעזור להקטין ואולי למגר תופעה מגונה זו מהציבור שלנו. בברכה ובכבוד רב...

ע"כ מהמכתב, והמשך דברי הרב יואל ואשתו

יש להבהיר שהלכות לשון הרע ורכילות אינן עומדות כנגד החובה להודיע על מומים וחסרונות כאשר מדובר בבירור פרטים חיוניים בענייני שידוכים. כך כתב ה'חפץ חיים' בסוף ספרו (כלל ט, בציר השלישי) והביא לכך הוכחות חותכות. אולם אין צורך להניח הכול 'ביד ומיד'¹⁹. בדרך כלל יש לגלות טפח ולכסות טפחים, לספר את הפרטים העיקריים ולפתוח פתח לצד השני להמשיך ולברר אם ירצה, ואם יחליט להתעלם, הרי 'סבר וקיבל'. גם העיתוי חשוב: אין צורך להעלות נושאים בעייתיים מכל סוג שהוא בפגישות הראשונות בין בני הזוג. כאשר העניין מתחיל להיראות 'רציני', ובלשונו של הראשל"צ הרב אליהו זצ"ל 'משהביאו שלישי', צריך להציג את העובדות לפני בן הזוג ולתת לו את האפשרות אם רצונו להמשיך בבירורים ואף להחליט על הפסקת הקשר. מובן מאליו שבשום אופן אי אפשר לסמוך על כך שהקידושין הפיכים מפני שהצד הנפגע יוכל לדרוש את ביטולם, ובתירוץ זה למנוע את מסירת המידע החיוני.

אמנם מהגמרא ביבמות (מה, א) משמע שאין חובה לגלות פגם מסוים לפני הנישואין. הגמרא מספרת על גר שלא מצא את זיווגו מפני שהאנשים העדיפו לתת את בנותיהם ליהודי בן יהודי, והאמורא רב הציע לו ללכת למקום שבו אין מכירים אותו ושם יוכל למצוא אישה בלי שהפרט הביוגרפי הזה יפריע לו. ומדייקים מכאן כמה אחרונים שמותר להסתיר מידע שאינו מום גמור אלא פגם בלבד, כאשר הדעת נותנת שבדיעבד הצד השני יתרצה ולא ידרוש לבטל את הנישואין לאחר גילוי. אולם רבים חולקים על דעה זו, שגם גבולותיה לא ברורים כלל.

לסיום חשוב להדגיש שוב: אין חובה לגלות את הכול מיד אלא אפשר להמתין במסירת מידע על פגמים מסוימים לזמן שבו הקשר בין בני הזוג מתחיל להתהדק, גם כשמסירת המידע מיד עלולה לבטל את השידוך מעיקרו ודווקא משום כך. ע"כ יואל וחנה קטן

הפטרת מטות-מסעי

ירמ' ב י כִּי עֲבַרְוּ אֵי כִּתְיִים וְרָאוּ וְקָדַר שְׁלַחוּ וְהִתְבּוֹנְנוּ מֵאֵד וְרָאוּ הֵן הֵיְתָה כְּזָאת: תרגום יונתן (ממפעל הכתר בר-אילן²⁰) אֲרִי עֵיבְרוּ לְנִגְוֹת כְּתָאָה וְחָזוּ וְלְמִדְיַנַּת עֲרֻבְאֵי שְׁלַחוּ וְאַסְתְּפְלוּ לְחֻדָּא וְחָזוּ עֲמִמְיָא דְגַלְוָן מִכְּרָךְ לְכַרְךְ וּמִמְדִּינָה לְמִדְינָה נְטְלִין יְת טְעוֹתָהוֹן וּמוֹבְלִין לְהוֹן עֲמָהוֹן וּבְאַתֵּר דְּאֲנָוִן שְׁרוּן פְּרָסִין יְת מְשִׁכְנִיהוֹן וּמְקִימִין יְת טְעוֹתָהוֹן וְסִגְדִין לְהוֹן אִידָא הִיא אֹמְהָ וְלִשָּׁן דְּעֵבֶדְת כְּוֹתְכוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל:

שאלני ר' זאב בריינר נר"ו מגולת פראהא (פראג). מה פירוש המלה **אידא**. עד למלה מאד במקרא התרגום הוא מילולי. מכאן ואילך הוא טעון תרגום. בתרגום ללשונו (אינני מתחייב על דיוק מוחלט), וראו עמים שגלו מעיר לעיר וממדינה למדינה לוקחים את אליליהם ומובילים אותם עמם, ובמקום חנייתם פורסים את אהליהם ומעמידים את אליליהם ועובדים אותם. [?] היא אומה ולשון שעשתה כמכם בית ישראל. את המלה **אידא** השארתי ללא תרגום.

תשובה. לכב' ידידנו זאב נר"ו

לענ"ד פירוש המלה אידא - אי דא

¹⁹ א"ת. הביטוי לקוח מהלכות ברירה בשבת. אם מוציאים את האוכל (מהפסולת) ביד (ולא בכלי) מיד (לא לשימוש מאוחר) - ברירה זו מותרת. וסימן לדבר 'אוכל ביד מיד'.

²⁰ כמו במקרא, במעבר לרוב הגופנים, הניקוד גם כשאינו בטעמים אינו נתפס כראוי. הדבר ניכר באותיות ש"ן, באות ו, ובאותיות דגושות. בנוסף לזה אינם מנקדים שווא נח, ואינם מדגישים אותיות שאינן בגד-כפת. ברוב המקומות סידרתי את הניקוד כראוי והשלמתי דגשים. שואים נחים השארתי לא נקודים.

בדיוק כמו בעברית איפה המורכבת מהמלים אי-פה
אי כמו איה, או אי הבל אַחִיקָה (בראשית ד, ט), פה – ידוע. ובארמית, היכן – הי-כאן כנ"ל.
דאי יכול להתפרש כאן, גם יכול להתפרש 'זה'. אני משתף כאן אחוזת מרעיי, אם יש להם
לתקן או להוסיף.
אליהו

ר' מיכאל דושינסקי. אני הק' והצב"י, העמ"ד,
מיכאל דושינסקי ס"ט
לאחר מעט מחשבה, בטוחני ש-איִדָא, הוא אי+דא
ו-דא = זו! נקבה. (זָה בלש' זכר, הוא דִּין!)
ולכן הצירוף בתרגום חוזר לעברית אי+זו! איזו!
איזו היא אומה ולשון אשר עושה כמותכם, בית ישראל?
דא במשמע זו הוא לפיכך - הפשט, ופוף בארמ'.
גם ידוע לכל כת"רכם, ש-ז' העברית, רבות מאוד מהיקריותיה - הן ד' הארמית.
דוגמות:

זָכַר - דָּכַר במשמע male וגם איל-דָּכָרָא, שורש ז'כ"ר - במשמע זכרון:
מאן דָּכַר שְׁמִיָּהּ, מִזְבַּח - מִדְּבַחָא, זָהָב - דָּהָב, זָךְ - דָּכִי
ועוד רבים וטובים...
כל מי שקורא שמו"ת, חש בזה, בדין.

(אכן, גם ידוע, שקיימת בלשון גם מה שה"מודרנים" יכנו "ז" עברית, [או "ד" ארמית?] שאינה
עונה ל"כלל" הזה.... וכבר דנו בכך בקבוצותינו ובספרים.)
ברכה והצלחה

מיכאל הידוע גם כ"דושי" בגולת פראהא
אליהוא. סליחה, איזו הוא מילה ארמית שפירושו בעברית 'איזה'!
יהודה גנוט. א"ל אביי אימא לי איזי גופא דעובדא היכי הוה, ב"ב לב:
מי איפוא - תיקון לשון הוא, כמו 'איזי' שבתלמוד (ב"מ ע, א): אימא לי איזי; 'אתאורש' בלעז.
, רשב"ם בראשית כז לב
איה - פה = אי זי.

יתכן שזה שיבוש מאי-די או אי-דא
ולפי"ז יש לנקד אימא לי איזי...
יש על זה אריכות במפרשים ובפרשנים, ר' מאמר יפה ומקיף ממכובדי ר' אוריאל פרנק הי"ו במכון
שלמה אומן.
כוונת ידידנו לזה, עם קישור להורדה.

אימא לי איזי, ואמרי לה פדי - המעיץ - מכון שלמה אומן

אוריאל הציג לפנינו קטע מהמילון הארמי כתב ידו של הרב עזרא ציון מלמד ז"ל

אִיִּדָא אִיִּזוּ

ר' מיכאל דושינסקי נר"ו שלום רב לחבורה הקדושה של לשון הקודש הע"י,
א' לפי מה שכתב מורנו ורבנו הג' הרב עזרא ציון פרופ' מלמד זצ"ל, במילונו הישן והטוב.... [שליווני שנים
רבות, משנות ה'תש"כיים!.... כאשר המילה המיתרגמת היא בכתב ידו ה"מרובע" והתרגום הארמי בכתב
ידו "רש"ם"....] הרי שזכיתי לכוון בדיוק (!) לדעתו כשתרגם איזא = איזו. וכפי שכתבתי למטן.
ב' את דבריו של ידידנו ר' אליהוא הסופר: סליחה, איזו הוא מילה ארמית שפירושו בעברית 'איזה'!
אליהוא לא זכיתי להבין. מה רוצה לומר לנו? שהמילה איזו היא מילה ארמית (!?) והיא התרגום הארמי
למילה איזה בעברית? לא נראה לי כלל!!
ג' הנה תרגום יונתן לפסוק מפורסם מאוד, יש' סו: **כֹּה אָמַר יְיָ הַשָּׁמַיִם כִּסְאֵי וְהָאָרֶץ הַדָּם רַגְלֵי אִיִּזָּה**
בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ לִי וְאִיִּזָּה מְקוֹם מְנוּחָתִי:
פָּדַן אָמַר יְיָ שְׁמַיָּא כּוּרְסֵי יְקָרֵי וְאַרְעָא כְּבִשׁ קְדָמֵי אִיִּדִין בֵּיתָא דְתַבְנִין קְדָמֵי וְאִיִּדִין אֲתַר בֵּית אֲשֶׁרִיוֹת
שְׁכֻנָּתִי:

המוכיח את טענתי שאי+זה, בין חבור: איזה ובין פרוד אי זה - בעברית הוא לש' זכר ולכן
מתורגם בארמית: אִיִּדִין! ולפיכך אִיִּדָא - זו לשון הנקבה ("של" אי זה), והיא איזו בעברית,
ובארמית אי+דא!!

ד' וראייה מצויינת ונ"ל ניצחת, לדבריי הנ"ל ודלמטן, היא מהכא יש' נ: פהן אָמַר יי אִי זֶה סֵפֶר
כְּרִיתוֹת אִמְכֶם אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיהָ אֹ אוֹ מִי מְנוּשֵׁי אֲשֶׁר-מִכְרַתִּי אֶתְכֶם לֹ הֵן בְּעוֹנֹתֵיכֶם נִמְכַרְתֶּם וּבְפִשְׁעֵיכֶם
שְׁלַחְתָּה אִמְכֶם:

ובעברית זהו "ספר-כריתות" לשון זכר, ולכן אי זה. אולם בארמית זו איגרת-פיטורין, לש' נקבה
ולכן אידא! תרגומו: כְּדָנָן אָמַר יי אִידָא הִיא אִגְרַת פִּטוּרִין דִּיהֲבִית לְכַנְשֵׁתְכֹן אַרִי אֶתְרַחֲקַת אוֹ
מִן גְּבַר דְּלֵה חוּבָא קְדָמִי דְזַבְנִית יִתְכֹן לֵה הָא בְּחוּבֵיכֹן אֶזְדַּבְנַתָּן וּבְמַרְדֵּיכֹן אֶתְרַחֲקַת
כְּנִשְׁתְּכֹן:

וכאן נסיים לעתה. ברכה והצלחה,

מיכאל דושינסקי

ידידנו השואל הפנה אותי לספר המתרגם את תרגום יונתן לאנגלית. תרגום פסוק זה.

your deeds.⁸ 10. For cross over to the coastlands of the Kittim,⁹ and see; and¹⁰ send to the province of the Arabs⁹ and observe carefully; and see the nations who go into exile^x from district to district and from province to province transporting their idols and carrying them with them.⁷ And in the place where they settle, they spread their tents, and set up their idols and worship them. Where now is a nation and language which has acted like you,¹⁰ O house of Israel?² 11. Behold, the nations have not

המלה אידא מתורגמת *Where now is* היכן יש עתה.

תָּן לְחֶכֶם וּנְחֶכֶם-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע

שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בגושיאים לשוניים

בכתובת: franklashon@gmail.com

© בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים ©